

УДК[78:398(477)]:378.013:78.071.2.
DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-1-19>

РОЛЬ ЕСТЕТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СПІВАКА

Швидків Галина Романівна

заслужений працівник культури України,
доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-8193-4563
e-mail: halyna7@ukr.net

Швидків Микола Львович

заслужений артист України,
доцент кафедри гри на музичних інструментах та методик їх навчання
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0006-7688-4297
e-mail: myko70@ukr.net

Івченко Галина Андріївна

заслужений діяч мистецтв України,
доцент кафедри пісенно-хорової практики та постановки голосу
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0009-0008-1496-407
e-mail: givchenko1962@ukr.net

У пропонованій статті розкривається вагома роль естетичного складника української народної пісні у процесі формування духовних якостей співака. Завдяки багатству мелодій та чарівності поетичних текстів українська народна пісня збагачує духовний світ співака-виконавця великим спектром почуттів гордості за свій великий народ та його безцінною культурною спадщиною. Обґрунтовано концептуальні засади народної музики як важливого елемента становлення співака як духовної особистості. У статті зазначається, що робота над народною піснею у класі постановки голосу сприяє формуванню у співака-початківця не лише основних елементів вокальної техніки, а й естетичного смаку та високих духовних засад особистості. Автори опираються на дослідження української культури в галузі народної творчості таких корифеїв, як І. Франко, К. Стеценко, М. Лисенко та ін., які вважали вкрай необхідним використання національних народних пісень у формуванні високодуховної особистості українця.

У статті стверджується, що саме народна пісня рекомендується світовою вокальною практикою як початкова ланка формування голосу співака, а також є естетичною засадою у становленні його духовних потреб. Автори вважають, що саме естетика в духовному розвитку особистості відіграє важливу роль, оскільки допомагає людині знаходити гармонію та красу у навколишньому середовищі. Це дає змогу особі розширювати свій світогляд, розвивати власні почуття та емоції, а також відкривати нові горизонти для самовираження. Естетика може бути інструментом самопізнання та сприяти глибшому розумінню своєї внутрішньої сутності.

Ключові слова: українська народна пісня, розвиток голосу, естетичне виховання, духовний розвиток особистості.

AESTHETICS OF THE UKRAINIAN FOLK SONG IN THE FORMATION OF THE SPIRITUAL PERSONALITY OF THE SINGER

Halyna Shvydkiv

Rivne State University of the Humanities

Mykola Shvydkiv

Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Halyna Ivchenko

Rivne State University of the Humanities

The proposed article reveals the significant role of the aesthetic component of the Ukrainian folk song in the process of forming the singer's spiritual qualities. Thanks to the richness of melodies and the charm of poetic texts, the Ukrainian folk song enriches the spiritual world of the singer-performer with a wide range of feelings of pride for his great nation and its priceless cultural heritage. The conceptual foundations of folk music as an important element in the formation of a singer as a spiritual personality are substantiated. The article notes that working on a folk song in the voice production class contributes to the formation of a beginner singer not only the basic elements of vocal technique, but also aesthetic taste and high spiritual foundations of personality.

The author relies on the research of luminaries of Ukrainian culture in the field of folk creativity, such as I. Franko, K. Stetsenko, M. Lysenko, and others, who considered it extremely necessary to use Ukrainian folk songs in the formation of a highly spiritual personality of a Ukrainian.

The article claims that it is the folk song that is recommended by world vocal practice as the initial link in the formation of the singer's voice, and is also an aesthetic basis for the formation of his spiritual needs. The author believes that aesthetics plays an important role in the spiritual development of a person, as people try to find harmony and beauty in the environment. This allows you to personally expand your worldview, develop your own feelings and emotions, and also open new horizons for self-belief. Aesthetics can be a tool of self-discovery and contribute to a deeper understanding of one's inner essence.

Key words: ukrainian folk song, voice development, aesthetic education, spiritual development of personality.

Постановка проблеми. Значну роль у формуванні духовної особистості співака відіграє естетика української народної пісні. Багатий ліричний зміст і мелодичні моделі наших традиційних пісень часто передають глибокі емоції, культурні цінності та історичні оповіді, що дає змогу співакам бути пов'язаними зі своїм корінням і висловити свої найпотаємніші почуття. Чарівні мелодії та поетичні тексти українських народних пісень викликають почуття національної гордості, ностальгії та єдності, сприяють глибокому зв'язку між співаком та національною духовною спадщиною. Утілюючи сутність українського фольклору через музику, співаки можуть розвивати сильне почуття ідентичності, духовності та творчості, збагачуючи своє художнє вираження й особистісне зростання. Чарівна краса та автентичність українських народних пісень служать джерелом натхнення і сили для співаків, допомагаючи їм досліджувати свої емоції, вірування та прагнення, зберігаючи багату культурну спадщину своїх предків.

Основним підґрунтям української вокальної школи є естетика народної пісні, яка завжди була підпорядкована формуванню високоінтелектуального професіонала, патріота, гуманіста, розвитку

духовної особистості. Естетика народної музики несе в собі всі скарби вокальних та інструментальних мелодій, які з найдавніших часів існування народу шляхом усної передачі переходили до наступних поколінь. Українська народна пісня є однією з відправних точок, із яких починається історія культури Українського народу і, відповідно, історія української вокальної музики.

Досягнення української національної вокальної школи, вражаюча здібність її вихованців успішно адаптуватися у музично-театральному середовищі Європи й Америки визнані у світі, оскільки являли собою неповторні варіанти синтезу вітчизняної та світової традицій.

Сучасна вокальна освіта поєднує у собі різні аспекти комунікації, у тому числі й із духовно-мистецьким простором. Вона допомагає розуміти та сприймати мистецтво, а також розвивати духовну сферу особистості. У рамках предмету постановка голосу студенти ознайомлюються з дотичними видами мистецтва, такими як література, театр, живопис, історія музики тощо. Це дає їм змогу розкривати власні творчі здібності, розвивати креативність та виражати свої почуття через мистецтво співу. Окрім того, вокальне навчання надає знання про народну пісню, історію та цінності, які

пов'язані з духовним життям особистості. Студенти вчать аналізувати та інтерпретувати українські народні пісні, розуміти їх значення та вплив на суспільство. Це сприяє розвитку естетичного смаку та формуванню культурної свідомості.

Процес вокального навчання також надає студентам класу постановки голосу навички комунікації з духовно-мистецьким простором, який допомагає розкрити та розвинути творчий потенціал студента, розуміти його духовні потреби та цінності.

Витоки українського вокального мистецтва беруть свій початок у музично-поетичному, драматичному мистецтві Українського народу, джерела національної вокальної школи – у народному та церковному співі.

Мета статті – виявити та узагальнити історико-культурний досвід вокального виховання, сформований у народних піснях, який є естетичною основою формування духовної особистості співака.

Аналіз досліджень. Проблема впливу естетики української народної пісні на духовний розвиток співака висвітлена у філософсько-естетичних та історико-теоретичних працях О. Бенч-Шокало, О. Воропая, С. Грици, Я. Гарасима, М. Грінченка, О. Дея, А. Іваницького, З. Лиська, І. Ляшенка, М. Хая та ін. Історичні аспекти розвитку вокального мистецтва та вокального виконавства досліджували Т. Булат, І. Колодуб, Л. Корній; розвиток української вокальної педагогіки – В. Антонюк, Б. Гнидь, К. Маслій, Л. Прохорова; фізіологічні основи постановки голосу – М. Микиша, Р. Юссон. Теоретичні основи методики викладання вокалу узагальнено у працях Д. Аспелунда, О. Бандрівської, В. Вотріної, І. Вілінської, Б. Гмирі, П. Голубева, Д. Євтушенка, О. Мишуги, О. Микиші, О. Стахевич, Ю. Юцевича.

Виклад основного матеріалу. Народна пісня, на думку вокальних дослідників та педагогів (В. Антонюк, Б. Гнидь, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Крушельницька, О. Мишуга, А. Потебня та ін.), – це продукт бездоганної творчості, яка містить у собі велику кількість своєрідних і цікавих рис. Пісня складалась інстинктивно у вустах народу без усвідомлення взаємовідношень звукових інтервалів. Пісня є нероздільним творінням народної творчості, а сама народна творчість – це мистецтво, що відображає усі поетичні і художні боки життя народу (О. Дей, Ф. Погребенник). Українська народна пісня стала першоджерелом створення національного професійного вокального мистецтва, а спів донині є одним із найдревніших і найулюбленіших занять українців.

Просвітителі (Дж. Вико, І. Гердер, В. Гумбольдт), розглядаючи категорію народності, підкреслювали зв'язок професійної художньої творчості з народним мисленням, фольклором як

народною мудрістю. Народ створює арсенал образів, а композитори, письменники, поети, виконавці на їх основі будують свою образну систему.

З історії вокального мистецтва відомо, як видатні співаки України О. Мишуга, С. Крушельницька, М. Менцинський, А. Дідур, Б. Гмиря, О. Микиша, І. Козловський, Є. Мірошніченко вміло поєднували вокально-технічну майстерність з емоційною образністю живого слова. Істинна любов до народної музики, здатність точно зафіксувати в пам'яті експансивність мелодії у поєднанні зі звуком та спостережливим словом перевтілювали їхні голоси на історичний шедевр виконавства. Однак перш ніж говорити про українську національну школу співу, варто згадати її витоки, її передісторію – тривалий період накопичення співочого досвіду.

До виникнення професійного світського мистецтва спів у Київській Русі існував у вигляді народної пісні та церковного співу. Українська народна пісня грала основну роль створенні вітчизняного професійного музичного вокального мистецтва. Українська пісня була невичерпним джерелом натхнення вітчизняних композиторів. На її основі створювалися й перші оперні твори.

Окремі аспекти естетичних якостей української пісні відзначив І. Франко. Із нею пов'язана вся система мислення, світовідчуття, естетичні поняття філософа-музиканта: «Правда, наша пісня майже зовсім селянська і проста, написана простонародною мовою, але я сміливо заявляю, що при своїй простонародності і простоті вона щира, чиста і безпосередня». Ця цитата належить українському поету Івану Франку. Вона походить з його відомої праці «Загальне спілкування», опублікованої у 1886 р. (Погребняк, 2005). Любов до свого народу підказала йому, що саме у фольклорі слід шукати джерело натхнення і зразки для творчості. Про це свідчать його пісні, які близькі до народної основи. Саме йому належить пропагування принципу народності у розв'язанні змісту освіти: освіта має бути народною, якнайкраще служити духовним потребам народу.

У XIX–XX ст. в Україні склалися умови для пробудження національної самосвідомості. У творчості видатних діячів культури Т. Шевченка, П. Куліша, М. Драгоманова, І. Франка, Л. Українки, А. Чубинського, М. Грушевського, М. Лисенка, В. Винниченка, Ф. Колесси, К. Квітки та ін. простежується погляд на народну творчість як основу національної культури.

М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький («Руська трійця») утверджували етнічну самосвідомість через вивчення народу, його історії, мови та мелосу, указували на велике естетичне та виховне значення традиційної народної культури. Вони заклали основу етнології та фольклористики, організували етнографічно-фольклористичні спільні праці,

вперто описували побут різних жанрів фольклору, звичаї молодіжного братства та виконання молоддю різних зразків народної творчості: «Молодь обох статей співає разом здебільшого короткі пісеньки-співанки, які створюються звичайно при колових танцях і на вечорницях» (Вагилевич, 1978). Я. Головацький констатував, що, переходячи від покоління до покоління, народні твори збагачуються новими елементами, що народна пісня – «це плід і результат життєвої сили і творчості багатьох століть і поколінь» (Головацький, 1887). Народні пісні приваблювали цих діячів культури як пам'ятки глибокої старовини, як важливий компонент духовної етнічної спадкоємності, джерело неперехідних морально-етичних і естетичних цінностей.

Глибоко відчував специфіку фольклорного матеріалу як джерела історичних поглядів народу М. Драгоманов (Драгоманов, 1991) Він розглядає українську пісню як один із найважливіших духовних чинників національної культури.

Подальшого розвитку філософсько-естетична думка набуває у працях М. Грушевського, який уважав, що самобутність культури – характерна ознака самого існування народу. Концептуальна засада про те, що народна музика та писемна література – це дві стадії і дві форми однієї системи художньої словесності, стає підставою для того, щоб починати історію української культури з її праоснови – фольклору. Учений наголошував, що «...праця фольклористів, кажу, повинна піти тут вруч із працею музиків» (Грушевський, 1993). Він сам дотримувався цієї настанови, часто посилавшись на музикознавчі дослідження видатного знавця народної пісні композитора Ф. Колесси.

Мріючи дати народові освіту, М. Лисенко закладає основи естетичного виховання молоді. В основу своїх посібників для школи (Лисенко, 1990) композитор поклав високохудожні зразки української пісні, де поряд із мелодіями та поетичним текстом зафіксовано народну сценографію. М. Лисенко залишив після себе велику вокальну спадщину, до якої належать обробки українських народних пісень (7 випусків, близько 300 пісень), 12 десятків народних пісень для хору, пісні для хору з фортепіано і без супроводу, музику до «Кобзаря» Т. Шевченка (7 серій, близько 100 творів), вокальні твори на слова Т. Шевченка та різних авторів, твори для музичного театру.

Палкий шанувальник і натхненний поет рідної пісні М. Леонтович послідовно дотримувався визначальної її ролі у справі духовного виховання молоді як найправдивішого за своєю естетичною сутністю життєвого явища. Він уважав, що, виконуючи народні пісні, молоді співаки виховують естетичне почуття, художній смак, зміцнюють музичну слухову пам'ять.

Закладаючи методичні основи музичного виховання в Україні, К. Стеценко наголошував,

що спів народних пісень має велике значення у справі розвитку духовної природи особистості. Із юного віку він розвиває музичні здібності, прищеплюючи естетичний смак і почуття прекрасного, є одним із могутніх чинників національного виховання нашої молоді й розвитку почуття любові до рідного краю.

Народна пісня, на думку вокальних дослідників та педагогів (В. Антонюк, Б. Гнидь, М. Леонтович, М. Лисенко, С. Крушельницька, О. Мишуга, А. Потєбня та ін.), – це продукт бездоганної творчості, яка містить у собі велику кількість своєрідних і цікавих рис. Пісня складалась інстинктивно у вустах народу без усвідомлення взаємовідношень звукових інтервалів. Пісня є нероздільним творінням народної творчості, а сама народна творчість – це мистецтво, що відображає усі поетичні і художні боки життя народу (О. Дей, Ф. Погребенник). Українська народна пісня стала першоджерелом створення національного професійного вокального мистецтва, а спів є одним із найдревніших і найулюбленіших занять українців.

Через різноманітні музичні засоби виразності, такі як інтонація, мелізми, ритми та декламація, співак має можливість удосконалювати свої техніку та виразність виконання. Українські народні пісні вимагають від співака контролю над диханням, голосовим апаратом та вмінням передати емоції через осмислення змісту. Окрім цього, спів українських народних пісень допомагає співакові розвивати музичне відчуття, навчитися працювати з різними жанрами та стилями музики. Виконання українських народних пісень дає змогу співаку розширити свій репертуар та поглибити розуміння музичних традицій свого народу. Українські народні пісні також мають велике емоційне значення. Вони втілюють у собі народні спогади, історію та культурну спадщину. Виконання цих пісень допомагає співакові відчутти зв'язок зі своїми корінням та передати цю емоцію слухачам. Українські народні пісні є не лише важливим джерелом удосконалення техніки та розвитку голосу співака, а й є важливим елементом духовного становлення молоді особистості. Використання композиторами та вокальними педагогами народної пісні у справі формування духовної особистості співака є помітним досягненням музично-педагогічної думки в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Українські митці та вчені розглядають народну пісенність як основу культури всебічно розвинутої особистості, як конденсат духовної культури народу від найдавніших часів.

Народна пісня як засіб естетичного виховання починаючи зі шкільного етапу широко репрезентується у спадщині видатних педагогів та діячів освіти.

З історії вокального мистецтва відомо, як видатні співаки України О. Мишуга, С. Крушельницька, М. Менцинський, А. Дідур, Б. Гмиря,

О. Микиша, І. Козловський, Є. Мірошниченко вміло поєднували вокально-технічну майстерність з емоційною образністю живого слова. Істинна любов до народної музики, здатність точно зафіксувати в пам'яті експансивність мелодії у поєднанні зі звуком та спостережливим словом перевтілювали їхні голоси на історичний шедевр виконавства (Антонюк, 1999).

На сучасному етапі естетичні якості української народної пісні відіграють значну роль у формуванні духовної особистості співака. Українська народна пісня є одним із витоків національної культури і має велике історичне й культурне значення. Вона втілює унікальні художні образи, поезію, візуальну образотворчість та музичну гармонію. Через виконання народних пісень співак отримує можливість відчувати й висловити глибокий емоційний стан, відпочити від повсякденних турбот та підняти свій настрій. Народна пісня переповнена почуттями, які вона передає через музичну мелодію та тексти. Вона допомагає співаку розширити свою емоційну сферу, розвиває творчість і взаєморозуміння з аудито-

рією. Окрім того, українська народна пісня має також важливу соціокультурну функцію. Вона передає народну мудрість та цінності, спонукає до обережного ставлення до природи, рекомендує правила моралі й етики. Через виконання таких пісень співак учить цінувати традиції та виховується національна свідомість. «Світова вокальна практика рекомендує на початкових стадіях роботи над голосом використовувати народні пісні та романси, які благодатно впливають на процес формування голосового апарату і є необхідною ланкою у подальшому переході до більш складних арій» (Швидків, 2006).

Висновки. Таким чином, естетичні якості української народної пісні впливають на формування духовної особистості співака, розширюють його емоційну сферу, навчають цінувати національну спадщину та спонукають до взаєморозуміння з аудиторією. Саме в народній пісні знайшли своє відображення притаманний українцям спосіб життя, мислення, світобачення, естетичні вподобання, політичні прагнення й духовно-культурні орієнтири.

Література:

- Погребняк Ю. (2005). Фольклор і народна пісня: історія та сучасність. Київ: Смолоскип. 352.
- Вагилевич І. (1978). Бойки, русько-слов'янський люд у Галичині Жовтень, 12, 80.
- Головацький Я. (1887). ЛНВ. Відділ рукописів. Фонд Я. Головацького. П. 51. 745.
- Драгоманов М.П. (1991). Історичні пісні малоросійського народу з поясненнями Вл. Антоновича і М. Драгоманова. Вибране. Київ: Либідь. 220.
- Грушевський М.С. (1993). Історія української літератури : у 6 т. 9 кн. Т. 1. Київ: Либідь. 392.
- Лисенко М. (1990). Молодощі. Збірка танців та веснянок. Збірка народних пісень хоровому розкаді. Київ: Муз. Україна. 143.
- Антонюк В.Г. (1999). Пісенно-фольклорні витoki українського вокального мистецтва. Київ: Українська ідея. 230.
- Швидків Г.Р. (2006). Українські народні пісні та романси в курсі постановки голосу. Рівне: О. Зень. 130.

References:

- Pohrebnyak Yu. (2005). Fol'klor i narodna pisnya: istoriya ta suchasnist' [Folklore and folk song: history and modernity]. Kyiv: Vydavnytstvo «Smoloskyp». 352 s.
- Vahylevych I. (1978). Boyky, rus'ko-slov'yans'kyu lyud u Halychyni [Boyki, Russian-Slavic people in Galicia] Zhovten'. № 12. 80 s.
- Holovats'kyu YA. (1887). LNV. Viddil rukopysiv. Fond YA. Holovats'koho. P.51.str. 745.
- Drahomanov M.P. (1991). Ystorycheskye pesny malorusskoho naroda s ob'yasnenyyamy Vl. Antonovycha i M. Drahomanova Vybrane [Historical songs of the Little Russian people with explanations by Vl. Antonovich and M. Drahomanov Selected]. K.: Lybid'. 220s.
- Hrushevs'kyu M.S. (1993). Istoriya ukrayins'koyi literatury [History of Ukrainian literature]. V 6 t. 9 kn. T. 1. K.: Lybid'. 392 s.
- Lysenko M. (1990). Molodoshchi. Zbirka tantsiv ta vesnyanok. Zbirka narodnykh pisen' khorovomu rozkadi [Youth A collection of dances and freckles. A collection of folk songs for choral narration]. K.: Muz.Ukrayina. 143 s.
- Antonyuk V.H. (1999). Pisenno-fol'klorni vytoky ukrayins'koho vokal'noho mystetstva [Song and folklore origins of Ukrainian vocal art]. K.: ВМКР Tsentр Ukrayins'ka ideya. 230 s.
- Shvydkiv H.R. (2006). Ukrayins'ki narodni pisni ta romansy v kursі postanovky holosu [Ukrainian folk songs and romances in the voice acting course]. Rivne: vydavets' Oleh Zen'. 130 s.